

Z depozitára

Keď si zaspomíname na ponuku v oblasti 3D technológií spred piatich rokov, ostaneme prekvapení, že v bežnej ponuke neboli stereofotoaparáty, respektíve stereoprehliadačky. Neboli ani 3D tablety, 3D monitory a 3D displeje.

No už pred viac ako 100 rokmi bola ponuka 3D prístrojov pestrá. Vtedy, a aj nasledujúcich sto rokov, sa priestorové zobrazovanie nazývalo *stereofotografia*. Princíp tohto zobrazovania bol však známy dávno predtým. Za vynálezcu prvej prakticky

Americká rodina si prezerá stereofotografie (obrázok je z katalógu z roku 1908).

Stereoprehliadačka s vyrazeným dátumom september 1887.

použiteľnej prehlíadačky sa považuje Charles Wheatstone (1802 – 1875), profesor Kráľovskej akadémie v Londýne. V roku 1838 objasnil princíp binokulárneho videnia, používajúceho obe oči súčasne, na rozdiel od monokulárneho videnia, známeho zo starších ďalekohľadov či mikroskopov. Jeho prehlíadačka pracovala na princípe zrkadiel, v ktorých pozorovateľ videl odrazy

nakreslených obrazov pre ľavé a pravé oko. Zrkadlá sa dali posúvať tak, aby mierne odlišné obrazy mozog spracoval do priestorového vnemu. Veľký obchodný úspech dosiahli až jednoduchšie stereoprehliadačky bez zrkadiel. Základom bola konštrukcia využívajúca dvojicu šošoviek na prezeranie dvojíc fotografií (pre pravé a ľavé oko). Tie sa v rôznych vylepšeniach vyrábali donedávna. O neskorších princípoch priestorového zobrazovania si povieme viac niekedy v našom Klube tvorivosti.

Štefan Holakovský
Foto autor

Opýtali sme sa jazykovedcov...

... na geografické názvy Monica, Monický potok a Monosa, Monoský potok

Významný slovenský archeológ prof. Václav Furmánek z Archeologického ústavu SAV, ktorý v rokoch 1969 až 1974 v Radzovciach v Lučenskom okrese skúmal žiarové pohrebisko pilinskej a kyjatickej kultúry z bronzovej doby (z obdobia rokov 1400 až 800 pred Kristom) patriace k najväčším objaveným pohrebiskám z tohto obdobia, sa obrátil na Názvoslovnú komisiu Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky s požiadavkou na zmenu geografických názvov *Monica* a *Monický potok*, používaných na mapách od začiatku 70. rokov minulého storočia, na pôvodné historické podoby názvov *Monosa* a *Monoský potok*. Názvom *Monosa* sa označoval vrch a aj samota (do 16. storočia samostatná obec) a *Monoský potok*. Vo *Vlastivednom slovníku obcí na Slovensku* (1977) sa

v hesle *Radzovce* uvádza, že už v roku 1341 sa spomína obec s názvom *Monasta teluke*, v roku 1371 *Monaza* a v roku 1427 *Monoza*. Od tridsiatych rokov minulého storočia sa nielen na Slovensku, ale aj v Európe uvedomuje, že najlepšie preskúmaná osada a pohrebisko ľudu populnicových polí v strednej Európe sa nachádza v Radzovciach v polohe *Monosa*.

Hoci v materiáloch Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky sa od 70. rokov minulého storočia uvádzali názvy *Monica* (názov lesa, vrchu a hospodárskeho dvora) a *Monický potok*, na webovej stránke obce Radzovce sa používali a používajú názvy *Monosa* a *Monoský potok*. Aj z dokladov uvedených na internete vyplýva, že napriek vyššie štyridsaťročnej štandardizácii názvov *Monica* a *Monický potok* sa aj naďalej v istých kontextoch používali názvy *Monosa* a *Monoský potok*. Ide najmä o kontexty súvisiace s miestnym územím, s turistikou, ale najmä s archeológiou. Presný dôvod na zmenu názvov *Monosa* a *Monoský potok* na *Monica* a *Monický potok* a motiváciu názvu *Monica* sa nám nepodarilo zistiť. Možno išlo aj o to, aby

sa názov nedával do súvislosti so stredovekým latinským názvom *Monasta teluke* uvádzaným v citovanom *Vlastivednom slovníku obcí na Slovensku*. V doslovnom preklade do slovenčiny značil „kláštorňá zem“ či „mníšska zem“. Slovenský jazykovedec Ján Stanislav vo svojom diele *Slovenský juh v stredoveku. I.* (1948), v ktorom zhrnul výsledky výskumu slovenského historického miestopisu a slovansko-slovenských miestnych mien z územia Panónie, uvádza: „V blízkosti sú samoty *Hudáč*, *Bakša*, *Monosa*: *Monoza*“, pričom názov *Monosa* spája s ruským osobným menom *Monša*.

Na základe uvedených zistení a kladného vyjadrenia z obce Radzovce tlmočeného starostom obce a po odporúčaní Názvoslovnej komisie Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky vykonal zmenu názvov *Monica* a *Monický potok* na podoby *Monosa* a *Monoský potok*.

PaedDr. Matej Považaj, CSc.
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV